

ЗМІСТ

Передмова	V
1. Наступ Москви на українську субстанцію і “інтегральна мультинаціональність” як інструмент русифікації	1
2. Політика власних сил і політика інтервенції та роля еміграції	31
3. Св'язок і взаємини між Краєм і еміграцією	55
4. Зовнішня допомога	73
5. За лаштунками чужих розвідок і контррозвідок	103
6. Світла і тіні зовнішньополітичної роботи	131
7. Міжнародні закуліси	167
8. Співвідношення дій еміграції і Краю	203
9. На перехрестях еволюції і революції	221

Передмова

У списку праць Анатолія Камінського під найдавнішою датою — 1965 — стоїть “Прологом” видана збірка есеїв “На новому етапі”. У першому з цих політично-публіцистичних нарисів сказано: “Політична думка і дія народу є звичайно прямою функціональною вислідною його національної свідомости і політичної культури”. Ці слова разом із заголовком цитованого есею “Демократія — наріжний камінь в програмі визвольного руху” — могли б бути моттом до запропонованої книжки. Йдеться бо про ясну політичну концепцію, суверенну дійовість і демократичну базу визвольних змагань, а в основу демократизму закладені свобода, право, підметність, відповідальність. З програмового і функціонального погляду ці елементи є послідовними критеріями і провідною думкою писань автора у синтезі розгляду різних етапів, різних складників і різних шляхів визвольно-державницьких прямувань українського народу. Про цьому вихідним пунктом є власне “новий етап”, який виразно поєднує в собі широку скалю плюралістичних структур, глибинно-принципових вартостей, дійових стимулів, методів і засобів та практично-цільового скерування. Все це вповні стосується останньої праці Камінського, у якій поруч із світоглядовими основами самої національно-державницької філософії, разом із узглядненням психології, соціології, політології та історіософії, — визначно наголошені прагматичні положення і практичні висновки. Ближча і дальша історія потрактована з великою увагою не тільки з огляду на генезу політичних явищ, але також як порівняльний і повчальний засіб для дальшого розвитку політичної думки. І особливо програмово безпосередньо вихідним становищем цієї студії є конкретно період еволюції українського націоналістичного руху у напрямі демократично-гуманних ідей за Другої світової війни. Бож — поза будь-яким доктринерством — весь комплекс тодішніх ідейно-програмових тенденцій тепер логічно виправдується і стверджується сучасним становищем в Україні в актуальному розгортанні суспільно-політичних пряму-

вань, осмислених гуманно-демократичним плюралізмом у процесах самооборони і зберігання людини і нації.

Як відомо, українська підсоветська дійсність, по суті незнайома для українського суспільства на захід від Збруча, наблизилася тільки з вибухом Другої світової війни і в 40-их роках стала безпосереднім поштовхом до програмової перестановки націоналістичного визвольного руху; точніше — тієї ОУН, яка відірвалася від Проводу українських націоналістів під керівництвом полк. Андрія Мельника, і яка від 41-го, а особливо від 43-го року неправильно називалася бандерівською, поскільки тоді Степан Бандера нею вже не керував і — як виявилось пізніше — принципово відкинув програмову і структурну ревізію й еволюцію цієї ОУН. Отже, власне дійсність в Україні та свідомо настановна і прямий вплив українських патріотів з-під советської займанщини привели до повного переходу тоталітарного націоналізму на демократичні принципи (програма III Великого надзвичайного збору ОУН в Україні, 1943). Це водночас стало й джерелом помітно скріпленої динаміки цієї ОУН, а далі це програмове скерування дало мобілізуючий зміст і всенародню підтримку “Українській повстанській армії”; така ж суспільно-політична демократична платформа лягла в основу “Української головної визвольної ради” й у спільному соборному зусиллі об’єднала цінних діячів з різних земель України.

Хоч цей етап уже історичний, але сьогодні немає сумніву, що після розгрому 40-50 років його вплив залишився і на наступні десятиліття, і це головню завдяки поєднанню національно — державницької ідеї з демократичними гуманно-соціальними постулятами, з увагою до особистих прав та громадських інтересів, до прямої підметности людини і суспільства. У відмінних обставинах та іншими засобами сила поєднання цих вартостей виявилася в українському відродженні 60-70 років, у літературній творчості, у політично-ревізійністичній публіцистиці, у національно-громадській діяльності в Україні й особливо у скріпленні національного питання в рамках загального правозахисного руху в СРСР.

Так зрушена народня енергія, динамічна і часто якісна перевага творчості, зродженої на рідних землях, над різними формами творчих виявів на еміграції — це наочні витвори і показники первинності, сили і значення національного генія в материка. У такому аспекті, з огляду на саму природу діаспори, може дещо менше песимістично виходять оцінки щодо слабшої творчості на еміграції, у якій замість джерельної оригінальності і динамічного пориву радше консервуються загальні надбання духовного поступу, репродукуються та розвиваються ідейно-програмові зрушення материка. Бо нормально нація народжує геніїв, пророків своєї правди і провідників народу таки серед народу на родючому полі рідної Батьківщини. В українських умовах одвічно платиться за це й відповідна ціна. Під непереможним безпосереднім тиском автохтонної органічної сили, народнього горя і гніву родяться Шевченкові пророчі ідеї, постає переконлива і пориваюча захаявна література; “під смерекою”, при зброї Полтава, Горновий, Кужіль створили нову публіцистику підпільного, збройного визвольного руху; “на цвинтарі ілюзій”, серед лиходіїв і скривдженого народу відкрив Симоненко не-відкрите для багатьох земляків, живим вогнем образи й протесту запалив їхні оновлені душі та й у вільний світ, на еміграцію перекинув струмінь цілющої сили; наслухаючи, чи не постукають у двері, Дзюба, Мороз і багато інших створили великі зразки глибоко пережитої, мужньої публіцистики; силою драматичного прозріння промовив Руденко; а учасники правозахисного і нового національно-демократичного визвольного руху в безпосередньому опорі ворожому злочинству продумали і передали еміграції суто політичну, з міжнародньо-правного боку дипломатично обґрунтовану концепцію деколонізації України.

Еміграція, позбавлена рідної плодотворної ниви і прямих живильних джерел, не мусіла б соромитися цієї творчої вищости материка, якщо вона буде довершувати все інше, для чого вона має достатні можливості і до чого кличе її священний обов'язок. Про ці інші можливості широко й доволі конкретно написано у книжці Камінського. А джерельна сила народу, сама

ідея суверенно-державного завершення нації та динаміка боротьби базуються, і мусять спиратися передусім на першості Краю над еміграцією.

Ця принципова і життєво виправдана необхідність має дві сторони.

Одне — це недопущенність невинуватих і нереальних претенсій еміґації на провідну родю щодо України, зокрема в ситуаціях, коли в материку насправді діють рушійні течії і наявно мобілізується самобутній змаг за визволення людини і нації. Для науки з історії нагадаймо! Коли йшла боротьба збройного підпілля у 40-50 роках, то насправді тільки горстка висланців крайової ОУН (опісля ОУНз) та середовище Закордонного представництва “Української головної визвольної ради” визнавали авторитет крайового керівництва і крайову програмову плятформу. Всі інші політичні середовища на еміґрації Краю не підтримували, до тодішньої боротьби в Україні не нав’язували й ігнорували її та, починаючи “нову”, екзильну історію від себе, поборювали крайові течії та їх речників за кордоном. Щобільше, нібито-революційна ОУН (Закордонні частини ОУН), що прикривалася іменем організації та інших формацій збройного підпілля, які діяли в Україні, — власне не визнала авторитету крайового керівництва, сама посягала по зверхню позицію, яка могла бути тільки фікцією, і відкинувши програму актуальної визвольної боротьби, нав’язувала до свого минулого з 30-их років у маршруті за до решти спростаченим Донцовським путівником. Ці конкурентні маніпуляції не тільки створювали труднощі і перешкоди крайовому керівництву і його представникам за кордоном, але й принесли людські жертви з ряду крайових керівних діячів.

Та й в новому, сучасному варіанті серед тих самих еміґраційних “революційних” кіл повторилося нехтування материком у намаганнях по своєму “розуміти” і тлумачити різні явища ревізіонізму, дисидентства і правозахисту в Україні. Вершком цього стало, і досі триває, деструктивне відношення до гельсінського руху, особливо до Закордонного представництва “Української гельсінкської групи”, дискримінування

ролі цього українського фактора оборони людських і національних прав у світовій структурі. Це явище вказує на цілковите нерозуміння елементарних, не лише моральних, але суспільно-політичних складників людського поступу, а в тому й розвитку соціального і національного питання та дозрівання політичної думки взагалі. Таке нерозуміння руху, який створився в Краю, обезцінювання та поборювання його речників “Українським визвольним фронтом” на еміграції ще раз доводить легковаження питомої ваги материка у визвольній політиці. Попри фрази про революційні сили в Україні керівники цього еміграційного середовища ще ніколи не зійшли з п’єдесталу уявно створеної для себе зверхності над визвольними силами і процесами у Батьківщині. Така настанова створює труднощі у належному оформленні допоміжної ролі еміграції, перед зовнішнім світом залишає несерйозне враження щодо політичного формату українців, і водночас такий стан еміграції не може мати доброго впливу на розвиток здорового патріотизму в материка та на творення справжнього визвольного фронту у всеукраїнському засягу, Краю і діаспори разом.

Але у питанні першочергової ролі Краю в українській визвольній політиці заключається ще інший, найважливіший аспект: це справа дійсної питомої ваги нації як цілоти на її власній території, це питання національно-підметної постави і власних сил у вирішальних змаганнях за суверенну національну державу. Вагу цього питання А. Камінський показав вже у книжці самим заголовком першого розділу “Наступ Москви на українську субстанцію і “інтегральна мультинаціональність” як інструмент русифікації”.

Явище русифікації та нищення українства — не нове, і має свою вікову традицію. Та все ж у своїх нових, обманливих формах цей процес особливо небезпечний на тлі всіх досі пророблених ворожих заходів. М. і. лякає і те, що у змінах соціальної структури в підсоветській системі міняється і той шар постійного українського етнічного резервуару, яким протягом століть було українське село. При цьому й небувало рафінована